

TS. NGUYỄN NĂNG PHÚC - NGUYỄN VĂN CÔNG - TRẦN QUÝ LIÊN
CHỦ BIÊN: TS. NGUYỄN VĂN CÔNG

LẬP, ĐỌC, KIỂM TRA VÀ PHÂN TÍCH BÁO CÁO TÀI CHÍNH

(In lần thứ 3, có sửa chữa, bổ sung đến tháng 6/2002)



NHÀ XUẤT BẢN TÀI CHÍNH
HÀ NỘI, 2002

TS. NGUYỄN NĂNG PHÚC - NGUYỄN VĂN CÔNG - TRẦN QUÝ LIÊN
CHỦ BIÊN: TS. NGUYỄN VĂN CÔNG

LẬP, ĐỌC, KIỂM TRA VÀ PHÂN TÍCH BÁO CÁO TÀI CHÍNH

(In lần thứ 3, có sửa chữa, bổ sung đến tháng 6/2002)



2000 00602

NHÀ XUẤT BẢN TÀI CHÍNH
HÀ NỘI, 2002

LỜI NÓI ĐẦU

(Cho lần xuất bản thứ ba)

Báo cáo tài chính là những báo cáo tổng hợp nhất về tình hình tài sản, vốn chủ sở hữu và công nợ cũng như tình hình tài chính, kết quả kinh doanh trong kỳ của doanh nghiệp. Nó là phương tiện trình bày khả năng sinh lợi và thực trạng tài chính của doanh nghiệp cho những người quan tâm.

Lập, đọc, kiểm tra và phân tích báo cáo chính là cuốn sách được viết ra nhằm phục vụ cho các nhà đầu tư, các chủ doanh nghiệp, ngân hàng, chủ nợ, nhà cung cấp, cơ quan tài chính, thuế, kế toán trưởng ... khi đã có trong tay các thông tin, cần phải biết cách lập, đọc, kiểm tra, xử lý và phân tích các báo cáo tài chính. Sách còn là tài liệu tham khảo bổ ích cho các nhà nghiên cứu, các cán bộ giảng dạy, sinh viên, học viên cao học và nghiên cứu sinh thuộc khối ngành kinh tế, các cán bộ kiểm toán, thanh tra và cho tất cả các bạn đọc quan tâm tới lĩnh vực kế toán, kiểm toán, tài chính và hoạt động kinh doanh của doanh nghiệp.

Với ngôn ngữ trong sáng, ngắn gọn và dễ hiểu, cuốn sách trình bày và giải thích những nội dung liên quan đến việc lập, đọc, kiểm tra và phân tích báo cáo tài chính một cách xác thực, phù hợp và thống nhất. Các nguyên tắc và phương pháp lập, đọc, kiểm tra, phân tích báo cáo tài chính được các tác giả đề cập và lý giải rõ ràng, có thể giúp cho bạn đọc tự nghiên cứu và vận dụng vào công việc của mình. Hy vọng rằng, cuốn sách sẽ đáp ứng được những vấn đề độc giả quan tâm.

Sách được chia làm 4 chương:

- Chương một: Những vấn đề chung về lập, đọc, kiểm tra và phân tích báo cáo tài chính của doanh nghiệp.
- Chương hai: Phương pháp lập và đọc các báo cáo tài chính của doanh nghiệp.
- Chương ba: Kiểm tra báo cáo tài chính.
- Chương bốn: Phân tích báo cáo tài chính.

Cuốn sách do một số giảng viên Khoa Kế toán, Đại học Kinh Tế Quốc Dân biên soạn, bao gồm:

- TS. Nguyễn Năng Phúc: Viết chương một, chương hai.
- TS. Nguyễn Văn Công, chủ biên, viết các chương ba và chương bốn (mục 4.8; 4.9; 4.10; 4.11; 4.12; 4.13; 4.14).
- Cử nhân Trần Quý Liên: Viết chương bốn (mục 4.1; 4.2; 4.3; 4.4; 4.5; 4.6; 4.7).

Do những hạn chế nhất định về trình độ và thời gian, cuốn sách không thể tránh khỏi những thiếu sót nhất định. Tập thể tác giả trân trọng và đánh giá cao mọi ý kiến đóng góp, mọi phát hiện và đề xuất của quý độc giả để lần xuất bản sau đạt chất lượng cao hơn.

Xin chân thành cảm ơn

CÁC TÁC GIẢ

Chương 1

NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG VỀ LẬP, ĐỌC, KIỂM TRA VÀ PHÂN TÍCH BÁO CÁO TÀI CHÍNH CỦA DOANH NGHIỆP

1.1. VAI TRÒ, VỊ TRÍ CỦA BÁO CÁO TÀI CHÍNH ĐỐI VỚI CÔNG TÁC QUẢN LÝ DOANH NGHIỆP

Hệ thống báo cáo tài chính có một ý nghĩa cực kỳ quan trọng đối với công tác quản lý doanh nghiệp. Điều đó, được thể hiện ở những vấn đề sau đây:

- Báo cáo tài chính là những báo cáo được trình bày hết sức tổng quát, phản ánh một cách tổng hợp nhất về tình hình tài sản, các khoản nợ, nguồn hình thành tài sản, tình hình tài chính cũng như kết quả kinh doanh trong kỳ của doanh nghiệp.

- Báo cáo tài chính nhằm cung cấp những thông tin cần thiết nhất phục vụ chủ doanh nghiệp và các đối tượng quan tâm khác, như: Các nhà đầu tư, Hội đồng quản trị doanh nghiệp, người cho vay, các cơ quan quản lý cấp trên và toàn bộ cán bộ, công nhân viên của doanh nghiệp.

- Báo cáo tài chính cung cấp những thông tin kinh tế, tài chính chủ yếu để đánh giá tình hình và kết quả hoạt động sản xuất kinh doanh, thực trạng tài chính của doanh nghiệp trong kỳ hoạt động đã qua, giúp cho việc kiểm tra, giám sát tình hình sử dụng vốn và khả năng huy động nguồn vốn vào sản xuất kinh doanh của doanh nghiệp.

- Các chỉ tiêu, các số liệu trên các báo cáo tài chính là những cơ sở quan trọng để tính ra các chỉ tiêu kinh tế khác, nhằm đánh giá hiệu quả sử dụng vốn, hiệu quả của các quá trình sản xuất kinh doanh của doanh nghiệp.

- Những thông tin của báo cáo tài chính là những căn cứ quan trọng trong việc phân tích, nghiên cứu, phát hiện những khả năng tiềm tàng, là những căn cứ quan trọng để ra các quyết định về quản lý, điều hành hoạt động sản xuất kinh doanh hoặc đầu tư vào doanh nghiệp của chủ sở hữu, các nhà đầu tư, các chủ nợ hiện tại và tương lai của doanh nghiệp.

- Những báo cáo tài chính còn là những căn cứ quan trọng để xây dựng các kế hoạch kinh tế - kỹ thuật, tài chính của doanh nghiệp, là những căn cứ khoa học để đề ra hệ thống các biện pháp xác thực nhằm tăng cường quản trị doanh nghiệp, không ngừng nâng cao hiệu quả sử dụng vốn, nâng cao hiệu quả sản xuất kinh doanh, tăng lợi nhuận cho doanh nghiệp.

Xuất phát từ vai trò, vị trí của báo cáo tài chính, Nhà nước qui định chủ doanh nghiệp và kế toán trưởng là người chịu trách nhiệm chính về tính đúng đắn, trung thực của báo cáo tài chính. Do vậy, việc tuân thủ chế độ báo cáo tài chính là yêu cầu cơ bản trong công tác chỉ đạo tổ chức hạch toán kế toán ở doanh nghiệp. Việc lập và nộp báo cáo đầy đủ, đúng thời hạn có ý nghĩa hết sức quan trọng trong việc cung cấp thông tin, phục vụ cho việc ra các quyết định tài chính. Hơn nữa, hệ thống báo cáo tài chính chỉ có ý nghĩa trong quản lý kinh doanh, khi nó đảm bảo đầy đủ ba yêu cầu: Trung thực, đầy đủ và kịp thời.

1.2. HỆ THỐNG BÁO CÁO TÀI CHÍNH - TRÁCH NHIỆM, THỜI HẠN LẬP, GỬI VÀ NƠI NHẬN.

1.2.1. Hệ thống báo cáo tài chính

Hệ thống báo cáo tài chính, theo "Chế độ báo cáo tài chính doanh nghiệp" ban hành theo Quyết định số 167/2000/QĐ - BTC ngày 25/10/2000 của Bộ trưởng Bộ Tài chính áp dụng cho tất cả các doanh nghiệp thuộc mọi lĩnh vực, mọi thành phần kinh tế trong cả nước, bao gồm 4 biểu mẫu báo cáo:

- Bảng cân đối kế toán, mẫu số B01 - DN;
- Kết quả hoạt động kinh doanh, mẫu số B02 - DN;
- Lưu chuyển tiền tệ, mẫu số B03 - DN;
- Thuyết minh báo cáo tài chính, mẫu số B09 - DN.

Ngoài ra, để phục vụ yêu cầu quản lý kinh tế - tài chính, yêu cầu chỉ đạo điều hành, các ngành, các Tổng công ty, các tập đoàn sản xuất, liên hiệp các xí nghiệp, các công ty liên doanh ... có thể qui định thêm các báo cáo chi tiết khác, có tính chất hướng dẫn như sau:

- Báo cáo giá thành sản phẩm, dịch vụ;
- Báo cáo chi tiết kết quả kinh doanh;
- Báo cáo chi tiết chi phí sản xuất;
- Báo cáo chi tiết chi phí bán hàng;
- Báo cáo chi tiết chi phí quản lý doanh nghiệp;
- Báo cáo chi tiết công nợ.

MỤC LỤC

Chương 1

NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG VỀ LẬP, ĐỌC, KIỂM TRA VÀ PHÂN TÍCH BÁO CÁO TÀI CHÍNH CỦA DOANH NGHIỆP	5
1.1. Vai trò, vị trí của báo cáo tài chính đối với công tác quản lý doanh nghiệp	5
1.2. Hệ thống báo cáo tài chính - trách nhiệm, thời hạn lập, gửi và nơi nhận	6
1.2.1. Hệ thống báo cáo tài chính	6
1.2.2. Về trách nhiệm, thời hạn lập và gửi báo cáo tài chính	7
1.2.3. Nơi nhận báo cáo tài chính	8
1.3. Nội dung và kết cấu của báo cáo tài chính	8
1.3.1. Bảng cân đối kế toán (Mẫu B01 - DN)	8
1.3.2. Báo cáo kết quả hoạt động kinh doanh (Mẫu B02-DN)	12
1.3.3. Báo cáo chuyển tiền tệ (Mẫu số B03 - DN)	17
1.3.4. Thuyết minh báo cáo tài chính (Mẫu B09 - DN)	19
1.3.5. Các báo cáo chi tiết bổ sung	24
1.4. Nguyên tắc lập báo cáo tài chính của doanh nghiệp	27
1.4.1. Nguyên tắc xác thực	27
1.4.2. Nguyên tắc thống nhất	27
1.5. Phương pháp chung đọc và kiểm tra báo cáo tài chính của doanh nghiệp	28
1.5.1. Phương pháp chung đọc báo cáo tài chính của doanh nghiệp	28
1.5.2. Phương pháp chung kiểm tra báo cáo tài chính	36

Chương 2

PHƯƠNG PHÁP LẬP VÀ ĐỌC CÁC BÁO CÁO TÀI CHÍNH CỦA DOANH NGHIỆP 39

2.1. Nguyên tắc, cơ sở số liệu và phương pháp lập, đọc bảng cân đối kế toán39

2.1.1. Nguyên tắc lập bảng cân đối kế toán39

2.1.2. Cơ sở số liệu để lập bảng cân đối kế toán 40

2.1.3. Nội dung và phương pháp lập, đọc bảng cân đối kế toán..... 40

2.2. Phương pháp lập, đọc báo cáo kết quả hoạt động kinh doanh (mẫu B02 -DN).....55

2.2.1. Cơ sở số liệu để lập báo cáo kết quả hoạt động kinh doanh.....55

2.2.2. Phương pháp lập, đọc báo cáo kết quả kinh doanh55

2.3. Phương pháp lập và đọc báo cáo lưu chuyển tiền tệ (mẫu B03 - DN)68

2.3.1. Lập, đọc báo cáo Lưu chuyển tiền tệ theo phương pháp gián tiếp ...69

2.3.2. Lập báo cáo Lưu chuyển tiền tệ theo phương pháp trực tiếp.....74

2.4. Phương pháp lập, đọc thuyết minh báo cáo tài chính (mẫu B09 - DN)76

2.4.1. Cơ sở số liệu để lập "Thuyết minh báo cáo tài chính".....76

2.4.2. Nội dung và phương pháp lập, đọc thuyết minh báo cáo tài chính77

Chương 3

KIỂM TRA BÁO CÁO TÀI CHÍNH 83

3.1. Đối tượng của kiểm tra báo cáo tài chính83

3.1.1. Khái quát chung về đối tượng kiểm tra báo cáo tài chính.....83

3.1.2. Các dạng sai lầm và gian lận thuộc đối tượng kiểm tra.....84

3.2. Phương pháp kiểm tra báo cáo tài chính85

3.2.1. Phương pháp chọn mẫu.....85

3.2.2. Phương pháp dựa vào dấu hiệu chỉ dẫn85

3.2.3. Phương pháp phối hợp kiểm tra từ nhiều phía.....86

3.2.4. Phương pháp kiểm tra hiện vật86



3.3. Kiểm tra bảng cân đối kế toán (mẫu số B01 - DN)	87
3.3.1. Kiểm tra tính cân bằng và mối quan hệ giữa các chỉ tiêu trong nội bộ bảng cân đối kế toán.....	87
3.3.2. Kiểm tra mối quan hệ giữa các chỉ tiêu trên bảng cân đối kế toán với các báo cáo tài chính khác	90
3.3.3. Kiểm tra nguồn số liệu và nội dung phản ánh của các chỉ tiêu trên bảng cân đối kế toán	95
3.4. Kiểm tra báo cáo kết quả hoạt động KD (mẫu B02 - DN)	103
3.4.1. Kiểm tra mối quan hệ giữa các chỉ tiêu trong nội bộ báo cáo kết quả kinh doanh (Phần I - Lãi, lỗ)	103
3.4.2. Kiểm tra mối quan hệ giữa các chỉ tiêu trên báo cáo "Kết quả kinh doanh" (Phần I "Lãi, lỗ", Mẫu số B02 - DN) với các báo cáo tài chính khác.....	105
3.4.3. Kiểm tra nguồn số liệu và nội dung phản ánh của các chỉ tiêu trên phần I "Lãi, lỗ" trên báo cáo "Kết quả kinh doanh" (Mẫu số B02 - DN)	105
3.4.4. Kiểm tra nguồn số liệu và nội dung phản ánh của các chỉ tiêu trên phần II "Tình hình thực hiện nghĩa vụ với Nhà nước" trên báo cáo "Kết quả kinh doanh" (Mẫu số B02 - DN)	134
3.4.5. Kiểm tra nguồn số liệu và nội dung phản ánh của các chỉ tiêu trên phần III "Thuế GTGT được khấu trừ, thuế GTGT được hoàn lại, thuế GTGT được giảm, thuế GTGT hàng bán nội địa" trên báo cáo "Kết quả kinh doanh" (Mẫu số B02 - DN)	151
3.5. Kiểm tra báo cáo lưu chuyển tiền tệ (Mẫu số B03 - DN)	155
3.5.1. Kiểm tra mối quan hệ giữa các chỉ tiêu trong báo cáo lưu chuyển tiền tệ	155
3.5.2. Kiểm tra mối quan hệ giữa báo cáo lưu chuyển tiền tệ với các báo cáo tài chính khác	158
3.6. Kiểm tra "Thuyết minh báo cáo tài chính" (Mẫu số B09 - DN)...	159
3.7. Biên bản kiểm tra báo cáo tài chính.....	159

Chương 4

PHÂN TÍCH BÁO CÁO TÀI CHÍNH	166
4.1. Mục đích và ý nghĩa của phân tích báo cáo tài chính.....	166
4.1.1. Khái niệm và mục đích của phân tích báo cáo tài chính	166
4.1.2. Ý nghĩa của phân tích báo cáo tài chính.....	166

4.2. Nội dung và phương pháp phân tích báo cáo tài chính	168
4.2.1. Nội dung phân tích báo cáo tài chính	168
4.2.2. Phương pháp phân tích báo cáo tài chính	169
4.3. Phân tích bảng cân đối kế toán (mẫu số B01 - DN)	169
4.3.1. Đánh giá khái quát tình hình tài chính	169
4.3.2. Phân tích tình hình bảo đảm nguồn vốn cho hoạt động sản xuất kinh doanh	173
4.3.3. Phân tích mối quan hệ giữa các chỉ tiêu trong bảng cân đối kế toán	175
4.3.4. Phân tích cơ cấu tài sản và nguồn hình thành tài sản	176
4.4. Phân tích báo cáo kết quả kinh doanh	178
4.4.1. Phân tích tổng quát báo cáo "Kết quả kinh doanh" (Mẫu số B02 - DN)	178
4.4.2. Phân tích các nhân tố ảnh hưởng đến lợi nhuận sau thuế	180
4.4.3. Phân tích phần II "Tình hình thực hiện nghĩa vụ với Nhà nước" của báo cáo "Kết quả kinh doanh"	182
4.4.4. Phân tích phần III "Thuế GTGT được khấu trừ, thuế GTGT được hoàn lại, thuế GTGT được giảm, thuế GTGT hàng bán nội địa" của báo cáo "Kết quả kinh doanh"	183
4.5. Phân tích báo cáo "Lưu chuyển tiền tệ" (mẫu B03 - DN)	183
4.6. phân tích thuyết minh báo cáo tài chính (mẫu số B09 - DN)	185
4.6.1. Phân tích chỉ tiêu 3.1 "Chi phí sản xuất, kinh doanh theo yếu tố" ...	186
4.6.2. Phân tích chỉ tiêu 3.2 "Tình hình tăng, giảm TSCĐ"	186
4.6.3. Phân tích chỉ tiêu 3.3 "Tình hình thu nhập của công nhân viên"	187
4.6.4. Phân tích chỉ tiêu 3.4 "Tình hình tăng, giảm nguồn vốn chủ sở hữu"	188
4.6.5. Phân tích chỉ tiêu 3.5 "Tình hình tăng, giảm các khoản đầu tư vào đơn vị khác"	189
4.6.6. Phân tích chỉ tiêu 3.6 "Các khoản phải thu và phải trả"	189
4.6.7. Phân tích chỉ tiêu 5 "Một số chỉ tiêu đánh giá khái quát thực trạng tài chính và kết quả kinh doanh của doanh nghiệp"	191
4.7. Phân tích tình hình và khả năng thanh toán của doanh nghiệp...192	
4.7.1. Phân tích tình hình thanh toán	192
4.7.2. Phân tích khả năng thanh toán	195



4.8. Phân tích hiệu quả kinh doanh	196
4.8.1. Hệ thống chỉ tiêu tổng quát	196
4.8.2. Phân tích hiệu quả sử dụng tổng tài sản	197
4.8.3. Phân tích hiệu quả sử dụng tài sản cố định	198
4.8.4. Phân tích hiệu quả sử dụng tài sản lưu động	200
4.9. Phân tích tốc độ luân chuyển của vốn lưu động	201
4.9.1. Khái quát chỉ tiêu phân tích tốc độ luân chuyển của vốn lưu động	201
4.9.2. Nội dung, trình tự và phương pháp phân tích tốc độ luân chuyển của vốn lưu động	203
4.10. Phân tích khả năng sinh lợi của vốn kinh doanh	209
4.10.1. Khái quát hệ thống chỉ tiêu phân tích khả năng sinh lợi của vốn	209
4.10.2. Phân tích khả năng sinh lợi của vốn chủ sở hữu	212
4.11. Phân tích lợi nhuận và các nhân tố ảnh hưởng đến lợi nhuận kinh doanh	216
4.11.1. Phương pháp xác định lợi nhuận từ các hoạt động kinh doanh	216
4.11.2. Phân tích tổng lợi nhuận và nhân tố ảnh hưởng đến tổng lợi nhuận của doanh nghiệp	217
4.12. Phân tích kết quả về tiêu thụ sản phẩm, hàng hóa, dịch vụ	219
4.12.1. Đánh giá chung kết quả tiêu thụ.....	219
4.12.2. Xác định nhân tố và mức độ ảnh hưởng của các nhân tố đến kết quả tiêu thụ.....	220
4.12.3. Phân tích tình hình biến động của bản thân từng nhân tố	221
4.12.4. Tổng hợp ảnh hưởng của các nhân tố, rút ra nhận xét và kết luận	225
4.13. Phân tích điểm hòa vốn	226
4.13.1. Khái niệm và phương pháp xác định điểm hòa vốn	226
4.13.2. Phân tích điểm hòa vốn.....	230
4.14. Dự báo nhu cầu tài chính	233
4.14.1. Sự cần thiết phải dự báo nhu cầu tài chính	233
4.14.2. Phương pháp dự báo nhu cầu tài chính	233

Phụ lục 1: THÔNG TƯ 18/2002/TT - BTC NGÀY 20/2/2002 235

Phụ lục 2: THÔNG TƯ 63/1999/TT - BTC NGÀY 07/06/1999 280

Phụ lục 3: THÔNG TƯ 08/2000/TC - TCDN NGÀY 19/01/2000.. 292

Phụ lục 4: THÔNG TƯ 08/2002/TT/BTC NGÀY 23/01/2002..... 294
